

BIDDEN

Yko van der Goot

INHOUDSOPGAVE

<i>Inleiding</i>	pag. 5
1. Alles begint in stilte	pag. 6
2. Gesproken gebeden	pag. 6
3. Nog een paar dingen	pag. 8
4. Samenvattend	pag. 9
5. Gebruikte literatuur en enkele literatuursuggesties	pag. 11

Inleiding

Bidden is een precair onderwerp. Bidden is in vertrouwelijkheid omgaan met God, een heilig samenspel van luisteren en antwoorden.

Het is duidelijk dat ons godsbeeld hierbij een rol speelt, en daarbij kun je God ook heel verschillend aanspreken: met U, Jij, Vader, Moeder, Vriend, Bron, Gids, Licht, de Ene of de Eeuwige. Maar het voert te ver om daar nu uitgebreid op in te gaan.

Het is duidelijk: niets is zo persoonlijk als bidden.

Een predikant in opleiding zei vorig jaar tegen mij: 'Ik heb er heel veel moeite mee om in mijn eentje te bidden. Ik doe het eigenlijk nooit. Maar in de kerk, in de gemeente heb ik er geen moeite mee om voor te gaan in gebed.'

En een tijdje terug zei een kerkenraadslid: 'Ik vind bidden erg intiem. Iets voor thuis in de binnenkamer. Ik loop er ook een beetje voor weg om de gebeden in de kerk te doen.' Twee doopsgezinden, twee gedachten over bidden!

Ik vertel dit omdat we allemaal onze eigen 'theologie' en 'godsbeleving' hebben. Bijna ieder mens beseft, denk ik, ook dat bidden heel wezenlijk is, en dat je het niet zomaar doet. Nu gaat het vanmorgen overigens niet over het *persoonlijk* gebed, maar over het *gebed in de liturgie*. Dat moeten we onderscheiden. We hebben het dus over bidden *in de kerkdienst*.

In zekere zin gaat er trouwens nog een gebed aan vooraf: *het consistoriegebed*. Ik noem het, want dit gebed 'is een uitdrukking van het feit dat de voorganger in de dienst geen eenzame solist is, maar dat hij of zij zich door het geheel van de gemeente en de kerkenraad gedragen mag weten' (Marius van Leeuwen, Om te beginnen, in: *De weg van de liturgie*, p. 154 vv). Dit gebed heeft in wezen niet alleen betrekking op de predikant, het is een gebed voor ieder die een rol heeft in de dienst, dus ook de organist, de leiding van de kindergroep e.d. (Idem, p. 154). Ik weet dat het op dit punt in doopsgezinde gemeenten verschillend kan toegaan: soms is er een moment van stilte, soms bidt een kerkenraadslid hardop en soms is er helemaal 'niks' vooraf. Dan zit alles verpakt in de handdruk die je in de kerk krijgt van een kerkenraadslid. Waar het hier omgaat: de predikant die voorgaat in gebed is dus geen solist: de hele gemeente is deelnemer aan dat gebed. Dat is essentieel.

Naar de praktijk

En dan naar de gebeden *in* de dienst. Gebed speelt vanouds een voorname rol in de liturgie. Drie vormen zien we terug in de liturgie: **stilte, gesproken gebeden en zingen**. Over zingen heeft Machteld van Woerden mooie dingen gezegd, en het is goed te bedenken dat je zingend kunt bidden & biddend kunt zingen. We kennen het mooie motto dat aan Augustinus wordt toegeschreven: 'Wie zingt bidt dubbel' of 'Zingen is dubbel bidden'. Op zingen ga ik niet verder in. Ik begin met de *stilte*, want stilte en gebed hebben veel met elkaar te maken.

1. Alles begint in stilte

Ons dagelijks leven hier in het westen zit vol prikkels en er is weinig tijd om in letterlijke zin stil te staan en te luisteren naar de zachte stem van God.

We worden vaak 'gestoord' van alle drukte en lawaai om ons heen. Daarom is stilte heel erg nodig: om ruimte maken in jezelf, om jezelf te vinden, elkaar te vinden en God. We denken bij stilte in de regel aan het ontbreken van geluid, maar het woord 'stil' heeft van oorsprong te maken met afwezigheid van *beweging*. Roerloosheid, concentratie, gespitst zijn op de bron van stilte (zie: *Vieren & brevieren*, p. 37 vv).

Je kunt je daarbij allereerst natuurlijk afvragen wat de beste *gebedshouding* is. Hoe kun je het best ruimte maken in jezelf, hoe verhoud je je dan tot je omgeving, tot de wereld om je heen: wat betekent het dat je je ogen sluit, handen vouwt, knielt, opstaat of juist blijft zitten? Te veel vragen voor nu. Kern voor nu is: Stilte maakt ons ontvankelijk, maakt gevoelig. God spreekt niet met luide stem. Daarom begint een gebed met stil worden. De stilte maakt ruimte voor het onuitsprekelijke of de Onuitsprekelijke. Dat is geen ruimte om met veel bravoure binnen te stormen.

Daarom is stilte nodig. We richten ons op iets of iemand groter dan wijzelf.

Geef daarom duidelijk aan dat je met de gemeente wilt overgaan tot gebed, met woorden als 'laten we stil worden en bidden.' *Wacht tot het rustig is.*

2. Gesproken gebeden

En daarmee maak ik de stap naar het *gesproken gebed*. Ik beperk me tot de meest gebruikelijke orde van dienst, een *dienst van Woord en gebed*, dus zonder maaltijd van de Heer.

De klassieke liturgie kent hierin een grote rijkdom aan gebeden: drempelgebed, kyriegebed, gloriagebed, gebed bij de opening van de Schriften, dankgebed, voorbeden, stil gebed, Onze Vader en de zegenbede. En dan ben ik niet volledig.

Doopsgezinden zijn zuiniger, ze beperken het gebed in de dienst in de regel tot twee gebeden of beter gezegd twee momenten voor een expliciet gebed. In het doopsgezinde 'dienstboek' *De gemeente komt samen* (1998) is sprake van de driedeling: **Samenroepen, Horen, Antwoorden**.

Daar vinden we bij Samenroepen: 'Gebed: beroep op God' en bij Antwoorden staat een opsomming van: 'Dankgebeden/voorbeden/gebedsintenties/stilte/Onze Vader'.

Eerst bij Samenroepen. Het doperse 'Beroep op God' is in de praktijk vaak een mengelmoes van elementen uit de klassieke liturgie, waarvan de samenstelling heel wisselend kan zijn. Denk aan deze elementen:

- Uit *drempelgebed*: toenadering zoeken tot God, aarzelend, vragen om inspiratie en hulp bij de dienst. Het verlangen naar de ontmoeting met God wordt uitgesproken, maar de toon is 'nog wat bedremmeld' (Marius van Leeuwen, Om te beginnen, in: *De weg van de liturgie*, p. 162).
- Uit *kyriegebed*: het aanroepen van God en vragen om ontferming over de nood van de wereld. Dit omvat heel de schepping, geschiedenis en natuur. Het kan het karakter krijgen van een klacht of protest.
- Uit *gloria*: het loven van God en danken voor Gods goedheid: dat er plaats en gelegenheid is om te leven, dat we een huis hebben om als gemeente samen te komen en te vieren.

- Uit *gebed bij de opening van de Schriften*: het vragen om ontvankelijkheid voor wat God te zeggen heeft in deze dienst op deze dag.
Dan bij Antwoorden. Nu zijn we in het gedeelte van de dienst na het *Horen* van het Woord. Ook in het Antwoorden vinden we diverse vormen van gebed, maar deze structuur wordt meestal gevolgd. De gebeden krijgen hier hun kleuring door het *Horen*, nu er immers geluisterd is naar de bijbel en de uitleg, overdenking:
- *Dankgebed.* Dankbaarheid voor Gods goedheid wordt tot uitdrukking gebracht, naar aanleiding van het gehoorde.
(*N.B. Maar geef geen samenvatting van preek/overdenking!*)
- *Voorbeden* voor de nood in de wereld of de plaatselijke samenleving, voortkomend uit overdenking en/of actualiteit.
Dit ligt natuurlijk dichtbij het kyriegebed. Om het onderscheid helder te maken kunnen de voorzetsels 'om' en 'voor' misschien helpen. Want bidden óm is wat anders dan bidden vóór. Klagen *om* iets is wat anders dan bidden *voor* iets. Je kunt roepen óm vrede (kyrie) en bidden vóór vrede (voorbede). Dat kan soms beide in één dienst. (zie: Jelle van Nijen, Kyrie eleison en Gloria in excelsis, in: *De weg van de liturgie*, p. 176 vv)

Het *kyriegebed* is *reactie* op wat is gebeurd en wat ons mensen raakt. Het is een uiting van bewogenheid om het lot dat mens en wereld treft. Een *voorbede* is uiting van gehoorzaamheid en roept tot *actie* nadat we als gemeente het woord gehoord hebben (Idem, p. 183 v)

(*N.B. Je kunt je richten naar het thema van de dienst of overdenking, maar maak er ook hier geen verkapte herhaling of samenvatting van!* Pas ook op voor een eindeloze reeks vragen van 'Heer, geef...'. Wij hebben al veel ontvangen van de Heer, hier wordt ook een beroep gedaan op het nemen van verantwoordelijkheid)

- *Voorbeden* doen we ook voor mensen in, rond de gemeente. Daarbij wordt soms gebruik gemaakt van een voorbedenboek
(*N.B. Als dat zo is, zorg dan wel dat je dit tijdig ingezien hebt*)
Wees hierbij discreet en ga niet God in het gebed een medisch communiqué verstrekken. Vertel eventueel voor je gaat bidden kort wat er aan de hand is met een broeder of zuster, zonder al te veel details. Respecteer daarbij zoveel mogelijk privacy en waardigheid van mensen. Doe dit, ook als je het vooraf doet, svp subtiel zodat mensen in de kerk die van niks weten zich niet wezenloos schrikken. Pas er ook voor op dat je geen programma voor de komende week gaat aankondigen in het gebed of mededelingen doet die eigenlijk voor de gemeente bedoeld zijn en niet zozeer voor God, ook al hoop je dat Gods zegen erop zal rusten.
- *Stil gebed.* Stiltemomenten zijn belangrijk in de dienst. Stilten waarin we ons samen opgenomen voelen in de ruimte van God. Je luidt het stil gebed in met een enkel woord: 'in stilte zoeken we U' of 'in stilte noemen we de namen' (aansluitend op voorbede voor zieken) of 'in stilte bidden wij wat een ander niet voor ons kan zeggen..'

- *Onze Vader*. Het gebed dat we van Jezus geleerd hebben. Het antwoord van Jezus op de vraag van de leerlingen: Heer, leer ons bidden (Luc. 11:1). 'De moeder van al onze gebeden'.

Bijna iedereen kan het Onze Vader hardop meebidden als gebed van de gemeente (Zie: Paul Oskamp, *Gebeden en gaven*, in: *De weg van de liturgie*, p. 217 vv). Dit gebed verbindt ons met allen die zich naar Christus noemen en plaatst ons in het perspectief van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde die nog voor ons liggen, het rijk van God. Zo sluiten we de voorbeden passend af.

Dit alles komt bij ons in de dienst dus meestal samen in twee momenten van gebed. Dat is goed, we mogen best zuinig zijn met woorden/gebeden. Het is wel belangrijk om oog te hebben voor de genoemde verschillende soorten gebeden en ze van elkaar te onderscheiden. Niet alles op een grote hoop gooien!

En ik wil tenslotte graag noemen:

- *Zegen of zegenbede*, al of niet afgesloten met het samen zingen van een Amen of het be-amen van de zegen met een lied. Daarbij is de vraag: zie je het als een bede, gebed of als verkondiging en de vraag is ook doe je het in de 'u'- of in de 'wij'-vorm. Wij doen het, als niet-ambtelijke kerk, meestal in de 'wij'-vorm en zien het meestal ook als een bede. In principe vinden we dit al terug in een Bijbeltekst als Psalm 67: 'God, wees ons genadig en zegen ons, laat het licht van uw gelaat over ons schijnen.' Daar zijn uiteraard allerlei variaties op mogelijk. Wij vatten de zegen meestal op als bede, die door de voorganger namens alle aanwezigen tot God wordt gericht en dan past het daarbij dat de voorganger de handpalmen omhoog houdt, in een vooral ontvangend gebaar. (Zie: Marius van Leeuwen, *Wegzending en zegen*, in: *De weg van de liturgie*, p. 257 vv.)

3. Nog een paar dingen

We moeten weten wat we doen als we bidden. Bidden is geen verlanglijstje indienen, het is niet redeneren, mopperen of een vriendelijk gesprekje met God voeren.

Je beweegt je in de ruimte van God. Dat vraagt om goede voorbereiding. Ik ben zelf bang voor gebrabbel voor het aangezicht van God. En ik weet het: een stamelend gebed wordt door God net zo goed aanvaard als een fraai, poëtisch gebed. Ieder mag het op eigen wijze doen, maar je spreekt namens de gemeente, dat vraagt om extra zorgvuldigheid.

Te fraaie taal kan ten koste gaan van de oprechtheid, maar vrij en onvoorbereid bidden kan best heel spontaan zijn, maar je kunt ook makkelijk uitglijden of vervallen in de sjablonen van iemand die hem 'op de automatische piloot heeft staan', zoals Nico ter Linden ergens zegt.

Als je geen tijd of inspiratie hebt gebruik dan maar liever een gebed van Augustinus, Franciscus of Oosterhuis (*Alleen maar vrije tijd*, p. 42).

4. Samenvattend

1. Het begint met stilte.
2. Je begeeft je in een heilig spel.
3. Je bent geen solist. Je bidt altijd namens de gemeente en zo mogelijk ook samen met de gemeente. Je kunt de gemeente zingend een eigen rol geven bij het bidden.
4. Er zijn verschillende soorten gebeden. Probeer voor jezelf helder te hebben wat voor soort gebed je wilt bidden.
5. Je mag best gebruik maken van gebeden van anderen, als het jezelf aan woorden ontbreekt, maar vergeet ook dan de gemeente niet.

Er zijn prachtige gebeden en dit vind ik heel mooi. Het is een gebed van Dag Hammarskjöld (uit: *Verlicht mijn nacht*, p. 125).

Geef ons
een zuiver gemoed,
dat wij U mogen zien,
een nederig gemoed,
dat wij U mogen horen.

Een liefdevol gemoed,
dat wij U mogen dienen,
een gelovig gemoed,
dat wij U mogen leven.

U, die ik niet ken,
maar aan wie ik toebehoor.
U, die ik niet begrijp
maar die mij heeft toegewijd
aan mijn eigen lot.

U

5. Gebruikte literatuur en enkele literatuursuggesties

- Christiane Berkvens- Stevelinck, Sytze de Vries, *Vieren & brevieren. Liturgische bouwstenen voor kleine geloofsgemeenschappen*, Zoetermeer 2009
- Jurjen Beumer, *Bidden. Het meest intieme gesprek*, Kampen 2008
- Jos Brink, *Heer, hoor van mij*. Gebeden, Kampen 1991
- *De gemeente komt samen*. Dienstboek ten behoeve van Doopsgezinde Gemeenten, Amsterdam/Zoetermeer 1998 2de druk
- Nico ter Linden, *Alleen maar vrije tijd. Een dominee over zijn vak*, Amsterdam 2010
- K.H. Miskotte, *De weg van het gebed*, 's Gravenhage 1968 3de druk
- Paul Oskamp en Niek Schuman (eindred.), *De weg van de liturgie. Tradities, achtergronden, praktijk*, Zoetermeer 1998
- Annemiek Schrijver (samenstelling), *Verlicht mijn nacht. De ontroerendste gebeden van de wereld*, Amsterdam 2005.